

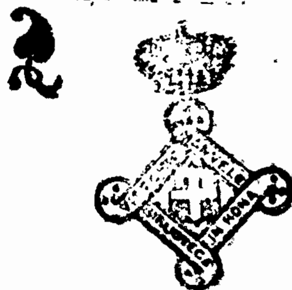
STUDIES IN MEDIEVAL AND MODERN LATIN. PROF. DR. DARCY CARVALHO. SÃO PAULO. BRAZIL, 2015

LATINITAS LUSITANA. DAMIANUS A GOES. DAMIÃO DE GÓIS (1502-1574)

DAMIANI A GOES EQUITIS LUSITANI HISPANIA. LOVANII, M. D. XLII

HISPANIA

DAMIANI A GOES, EQVITIS LVSITANI.

LOVANII
Excudebat Rutgerus Rescius Anno
M. D. XLII.

CLARISSIMO EQVITI ERVDITIONE ET HVMANITATE INSIGNI D. DAMIANO A GOES PETRVS NANNIVS S. P. D.

LIBELLVM Tuum amplissime Damiane, eo animo accepi, ut si mihi ingens thesaurus oblatus fuisset, nec alacrior, nec hilarior esse potuissem. Sunt mihi a te alia præclara munera, sed nequaquam pari honore æstimanda, cum illa tantum modo precij magnitudine, dignitatem habeant, iste de ingenij tui præstantia uenerationem mereatur. Admirabilis ibi ordo, singulæque res in suas classes distributæ sunt, quam rationem scribendi maxime uidetur Suetonius adamasse. Habent in tuo libro singula suam peculiarem stationem, hic Regnorum uires, illic Episcoporum & Satraparum opes describuntur. Habent suum catalogum Sancti Hispani, habent uiri eruditi, Duces quoque bello clari in sua a te legitima acie cōstituti sunt. Habēt merces sua fora, quas Hispania uel accipit, uel donat. Denique antipodum munera, quæ duplici ratiōe Hispanorum sunt,

ſunt, uel quod ipſi hunc orbem inuenerunt, uel quod ſoli inde omnia deportant, in ſuas apothecas a te digerũtur. Quid multa? nihil omittis quod ad laudem Hiſpaniæ pertinet. Quam obrem quæ olim de Hiſpania legebam, potius admiratione quam fide proſequebar, nunc tua authoritate efficis, ut me non amplius admirantem ſolum, ſed & credentem habeant. Non mihi iam figmentum uidetur auro Tagum turbidum fluere, equas ex fauonio ſubuentaneum fœtum concipere, meritoq́ mihi feciſſe uidetur Veſpaſianus, quod uniuerſæ Hiſpaniæ ius latij donarit, rectumq́ etiam iudicium Plinij exiſtimo, qui Hiſpaniam cenſuit proximam eſſe Italiæ laudibus. Enumerãtur enim a te innumerabiles opum frugumq́ theſauri, ut Plutus & Ceres non alibi quam in Hiſpania, aut certe peculiariter ſedes habere uideantur. Obſtrepũt hic quędam uerba nouitia, ſed faſtidioſo lectori, æquo enim ęſtimatori non uenia, ſed laude dignus habeberis, quod res nouas uetuſtate incognitas nouis uocabulis, ut intelligi poſsint, explicueris. In apologia acrior es, ſed ſtimulis de amore patriæ profectis. amabit tuum pectus quiſquis pietatem amat, & patriæ ſtudium inter uirtutes adnumerat. Librum igitur tantę utilitatis, quem tu aut Vulcano tradi

aut amicis tantummodo communicari iubebas, prelo subieci. Nefas enim putaui id intra paucornm manus contineri, quod tanto usui publice esse posset. Quod si singularũ prouinciarum eodem modo uires & opes descriptæ essent, magnum profecto instrumentum haberent docti, ad historias condendas, quum nerui bellorum pecuniæ sint, earumq; inopia, uel copia multiplices causas & cladium & uictoriarum adferat. Fieri non potest ut quis recte in historia uersetur, nisi utriusq; partis opes & copias cognitas habeat, et lectori exponat. qua in re utinam aliquot Latini scriptores diligentiores essent, eaq; in parte Thucydidem imitarentur. Tantum igitur mihi in rebus tuis, te inconsulto permisi, nec offensam timui ex hac mea audacia, qui quiduis in Nannio tuo & ferre, & probare soles. Nec ut iniquior sis, ius habes expostulandi, si quod meum esse uoluisti, utar pro meo arbitrio. Bene uale amplis s. & erudit iss. Damiane. Louanij.

D

C

cidi
ijsd
e sc

DAMIANVS A GOES Eques Lusitanus, Petro Nannio Latino apud Louanium Professori, dignissimo, amicoq; non uulgari, S. D.

CVM sępenumero rerum Hispanicarum mentio inter nos amantissime Nanni incidisset, multis argumētis cognoui te nondum ijsdem satiatum, ampliorem earum noticiam e scriptis nostris expectare. Quamobrē optatis tuis parētes, hæc tali lege tibi cudere uoluimus, ut si arriserint, legas, amicisq; tuis huiusmodi rerum noticiam cupientibus communices, si minus Vulcano tradas. Vale.

HISPANIAE
CVIVS NOMINA, VARII VARIIS NOMINIBVS AMPLE ctuntur, hæc sequens est amplitudo, potentia, ubertasque.

DE Eius situ, latitudine, longitudine, atque poli eleuatione, cum id satis inter cosmographos cõstet, nihil hic dicturi sumus, ea autem, quæ rariora sunt, explicabimus.

Nec etiam id tacituri, quod antiqui scriptores testatum olim reliquerunt, eam adhuc auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, omniumque metallorum fodinis abundare, necnon argenti uiui, sale quoque uberrimam esse.

De frugibus non est, quod multum disceptetur, cum omnino ferax uini, olei, mellis, lactis, frumenti, fructuumque omnium sit.

Quod si aliquando te Diuo Iacobo Compostellano uotis peregrinationis obstrinxeris, uelim diligenter eorum uinorum quæ ab odore, colore, sapore commendantur, delectum habeas, quo non tantum meis scriptis, sed palato tuo credas.

Primum, quod nobilius habetur, Sancti Martini dicitur. Secundum, quod huic cedere

dere

dere dedignatur, apricum, quod caparicũ uulgo dicitur. Cætera iſtis nominibus inſigniuntur.

Riba Dauia.
Oliuares.
Græcum.
Machabęum.
Malmaticum.
Inuentum.
Muſcatum.
Blancqueta.
Madrigal.
Azoia.
Guadalcanar.
Eaealla.
Simanquas.
Alanis.
Yepes.
Ocanna.
Madril.
Luque.
Tinto de arenas

Eſcalona.
Ietas.
Pinto.
Val de more.
Caſa ruiuos.
Tor de Laguna.
Moniedro.
Arruta.
Labrugeira,
Sexial.
Aius.
Santorcaz.
Toro.
Cantela piedra.
Cantalpino.
Pedra deſtrema.
Meĳamfrio.
Pozo amaricque
Ebora.

Reliquimus barbara nomina ſine ulla inflexione, ut melius agnoſci poſſent.

Abundat etiam ouibus, bobus, equis, generoſiſsimis, piſcibuſq; diuerſorum generum.

Ferarum

Ferarum quoq; & auium mira copia.
Sunt quoq; in Hiſpania diuerſis in locis calidi & frigidi fontes ad diuerſos morbos efficaciam mirabilem habentes.

ANTIQVAE HISPANIAE Nobilitas, & familiarum ſtemmata.

Pimenteli	a	Romana Pimentariorum familia
Caſtri	a	Caſtronijs.
Fonſecas	a	Fonteis.
Sylueiras, Syluas	a	Syluijs.
Serueiras	a	Seruilijs.
Barros	a	Varrōibus
Plancos	a	Plancijs.
Padillas	a	Petilijs.
Merlos	a	Milijs.
Coroneles	a	Cornelijs.
Corteſios	a	Corteſijs.
Agilas	ab	Aquilijs.
Deças	a	Decijs.
Taueiras	a	Tauerijs.
Nietos	a	Nepotibus.
Coſcones	a	Coſconijs.

Falcis

Faleiros	a	Valerijs.
Cotas	a	Cotis.
Gallos	a	Gallis.
Cassios	a	Cassijs.
Caluos	a	Caluis.
Pachecos	a	Parecis.
Paçanhas	a	Pacidris

Omnes hæ familię ab antiqua nobilitate Romana originem obtinent. Sunt & alię complures, de quibus id ipsum coniecturis iudicare possimus. Cæterum non nisi confessa allegare libuit.

A Septentrionalibus nationibus, vt a Gothis, Alanis, & alijs nationibus, quæ Hispaniam occuparunt, hæ sunt. quarum cognominum, nobis tantum perspectam etymologiam hic adijcere voluimus, cæterorum vero, quorũ nec certa aliqua ratione, nec coniecturis id assequi potuimus, Germanici sermonis peritioribus, explicandum committimus.

Guzman		vir bonus.
Velascos		lini mercatores.
Geuaras	id est	compatres.
Mendocas		magnus diues, siue fortis.
Manriquez		

 Manri-

Manrriques		homo diues siue fortis.
Munizes		os maris.
Coutinhos		
Cardonas		
Mellos		malus lupus.
Rolins		
Goyos		Dei domus.
Limas		
Sousas		
Noronhas		noruegiæ uiri.
Moncadas		mons felis.
Goes		Dei uiri.
Betanquor		curia Belgarum.
Lemos	Id est,	agni.
Resendes		Rheni sabulum.
Arellanos		Alanorum ara.
Varelas		patres.
Britos		pacifici.
Bulhones		Eburonum gentes.
Mascarenhas		mosę Rheniq; gentes.
Sandes		Sabulosi.
Cunhas		
Laynez		
Bouedilla		Supra Diliam.

Dilia est fluuius Louanium secans.

De ubertate & nobilitate Hispaniarum diximus, modo ad eius potentiam ueniamus.

Habet

HISPANIA.

Habet in primis Hiſpania quatuor-
decim regna, nempe,

Leonis.
Caſtellę antiquę & nouę
Aragonię.
Portugalliæ.
Cataloniæ.
Nauarrę.
Aſturiarum.
Granatæ.
Valentiæ.
Toleti.
Gallitiæ.
Algarbiorum.
Murtiæ.
Cordubæ.

Quorum regnorum uectigalia ut pro comperto habetur, magna ſunt, nec enim ſigillatim quid ex unoquoque regno Regibus Hiſpaniæ accreſcat audere dicere, cum dubitē id eis gratum futurum ſit, an non. Sed hoc ſcito, Reges iſtius Hiſpanię, quę a nōnullis imperitis hominibus ſatis temere ſterilis nuncupatur, annue ultra quinquagies cētena millia ducatorum aureorum præter exactiones, inde accipere.

DE regnis diximus, modo ad clerũ ueniamus, In cuius redditüum computu Lucium Marineũ Siculum ſequemur, qui felicius id quam Principum Hiſpaniȩ prouentus explicuit.

Archiepiſcopus Toletanus, Caſtellæ Cãcellarius, qui cum Archiepiſcopo Bracharenſi in Portugallia, de omnium Hiſpaniarum primatu contendit, habet annuę octoginta millia ducatorum aureorum 80000

Archiepiſcopus Hiſpalenſis 24000

Archiepiſcopus S. Iacobi 20000

Archiepiſcopus Granatenſis 10000

EPISCOPI.

Epiſcopus Burgenſis 20000

Epiſcopus Cigunrenſis 20000

Epiſcopus Cunquenſis 16000

Epiſcopus Placentinus 15000

Epiſcopus Palentinus, Comes Pernienſis 13000

Epiſcopus Iacnenſis 10000

Epiſcopus Segouienſis 14000

Epiſcopus Auilenſis 8000

Epiſcopus Camorenſis 12000

Epiſcopus Cordubenſis 12000

Epiſco

HISPANIA.

Episcopus Oxomensis	16000
Episcopus Leonensis	8000
Episcopus Calahorrensis	12000
Episcopus Salmanticensis	10000
Episcopus Badaiocensis	6000
Episcopus Ouidensis	6000
Episcopus Cartagenensis	5000
Episcopus Asturgensis	4000
Episcopus Coriensis	8000
Episcopus ciuitatis Rodrigensis	4000
Episcopus Malagensis	10000
Episcopus Calixensis	8500
Episcopus Giraditanus	2000
Episcopus Almeriensis	1500
Episcopus Mondondensis	1500
Episcopus Tuiensis	2000
Episcopus Lugensis	1500
Episcopus Orensensis	3800
Episcopus Canariensis	8000

Regnorum Aragoniæ, Valentiæ, Catelloniæ, & Nauarræ.

Archiepiscopus Caragucensis	20000
Archiepiscopus Valentinus	13000
Archiepiscopus Tarragonensis	8000

Episco-

EPISCOPI.

Epiſcopus Taraconenſis 5000
Epiſcopus Hueſcenſis 3000
Epiſcopus Segorbienſis atq; Albarrazinenſis 3000
Epiſcopus Barchinonenſis 5000
Epiſcopus Leridenſis 5000
Epiſcopus Tortoſenſis 8000
Epiſcopus Gironenſis 4000
Epiſcopus Vrgellenſis 7000
Epiſcopus Viguenſis 2500
Epiſcopus [illegible]unienſis 1500
Epiſcopus Pamplonenſis 6000

Sunt & alij permulti Epiſcopi nouarum prouinciarum, Indiarũq; Occidentalium, nuper inuentarum, ex collatione ſiue iure patronatus quoque Regis Caſtellæ, quos hic non exprimo.

Regnorum Portugalliæ & Algarbiorum.

Archiepiſcopus Bracharẽſis, qui propter antiquitatem cum Toletano Archiepiſcopo, ad hunc diem uſq;, de primatu (ut uocant) totius Hiſpaniæ diſceptat, habet 14000
Archiepiſcopus Vlyſſipponenſis 16000
Archiepiſcopus Funchalenſis 9000

Epiſcopus

HISPANIA.

EPISCOPI.

Episcopus Eborensis	20000
Episcopus Visensis	8000
Episcopus Guardensis	5000
Episcopus Colimbriensis	12000
Episcopus Portensis	4000
Episcopus Lamecensis	6000
Episcopus Syluensis	4000
Episcopus Cæptensis	2000

Præter hos sunt adhuc alij Episcopi Indiarum Orientaliũ, Africę & Aethiopię, & multarum insularum ex collatione Regis Portugallię, quos hic prætereo.

Volui aũt hic omnes episcopales ciuitates Hispaniæ mihi saltem cognitas, cum putem adhuc plures esse, proprijs huius temporis nominibus ob maiorem cognitionem recensere.

Sciendum quoq; oĩs Hispanię cleri prouentus (Abbates excipio) Duplo maiores q̃ Episcoporum esse. Idq; præter aliquot decimas & primitias, quæ in multis locis Regibus atq; magnatibus, ex Põtificum indultis colliguntur.

Ex quibus quidẽ redditibus iure oẽs simul tenẽtur unicuiq; ecclesię suum animarũ curatum, ut aiunt, siue pastorem alere, qui ex pacto & consuetudine, oĩa ecclesiæ sacramẽta populo

gratis

gratis, siue in templo, siue extra templum, siue in priuatis domibus administrat. Quod utinam in ceteris prouincijs fieret, ubi ita pastoratus uenduntur, ut pastores pro uitæ alimento, ac pensione soluenda, sacramentorũ administrationem sæpe inuiti cogantur nundinari.

Est præterea innumera Abbatiarum & monasteriorum copia, quarum prouentus non solum cleri reditus æquant, sed etiam superãt, inter quas sunt nonnullæ habentes decem, duodecim, quindecim millia ducatorũ annue, permultę inter quatuor, & decem millia fluctuant, innumeræ rursus ab hac summa declinant, ita tamen ut sine aliqua cõtrouersia ij qui se cultui diuino dedere, habeãt in Hispania singulis annis, ultra quadragies centena millia ducatorum, præter id, quod Commendatarij, & eorum magistri posident, quæ summa etiam ingens est. Ex quo facile apparet, quam religiosi semper fuerint Hispani, & quam dediti cultui diuino, cum tam liberaliter suas eleemosynas Christi ecclesijs impartiti sint.

Habet ulterius Regnum Castellæ quatuor Magistros equitum (seu ut uocant) ordinum, qui magnos admodum habent reditus.

Quo-

Secu
Terr

Ferd
Cast
regn

ensi

mer
con
ner

ben
& (
mer
tum

gna
nis

Quorum primus sancti Iacobi est.
Secundus Alcantaræ
Tertius Calatrauæ

Hęc tria officia dignitatum, temporibus Ferdinandi & Elizabet catholicorum regum Castellæ, cum cõsensu Pontificis ad coronam regni deuoluta sunt.

Quartus est Magister equitum Rhodiensium, ordinis diui Iohannis.

Ordo sancti Iacobi ornatur duobus cõmendatarijs primarijs, quorum unus dicitur commendatarius maior Castellẽsis, alter Leonensis.

Ordines Alcantaræ & Calatrauæ, habent singuli suum commendatarium maiorem & suum clauigerũ, sub quibus maioribus commendatarijs ingens commendatariorum equitum est copia, habẽtium magnos redditus.

Aragoniæ, Valentiæ, & Catelloniæ regna unum habent equitum magistrum ordinis Montesię, magnos quoq; habẽtẽ redditus.

Ordines Regnorum Portugalliæ, & Algarbiorum.

Primus est magister ordinis Christi, qui

magister ipse Rex est, cuius ministerij prouentus admodum magni sunt, inde, quod huic ordini omnes prouinciȩ inuentȩ, tam in Africa, quam in Asia, & Brisilia, cum omnibus insulis, atque Orientales Indiȩ annexæ sint.

Secundus est ordinis sancti Iacobi.

Tertius ordinis, qui de Auis dicitur.

Habẽt quoque hi ordines suos maiores Commendatarios & Clauigeros, sub quibus etiam est magna equitum Commendatariorum copia, magnos redditus possidentium.

Quartus est magister equitum Rhodiensium, ordinis sancti Ioannis, qui prior a Crato dicitur, qui tres magistri magnos etiam redditus possident.

Magnatum Hispaniȩ Index, & primum de Regno Castellæ.

Omnium primus Comestabilis est, qui Dux Friensis, & Comes de Haro quoque dicitur, & primus Regis cubicularius.

Archithalassus Castellȩ & Granatȩ, qui uulgo Amiraldus dicitur, Comes de Modica, Vicecomes de Bas, & dominus Medinæ de Rio Sequo & Palencuelȩ.

Dux

HISPANIA.

Dux de Alba, Marchio de Coria, Comes de Saluatera.

Dux qui del infantazgo dicitur, Marchio de Sanctillana, Comes de Real, de Mancanares, & de Saldanna.

Dux Medinæ, Sidoniæ, Comes de Niebla.

Dux qui de Beiar nũcupatur, Marchio de Bãnares, Comes de Gibarlion, Dominus de Borguillos, & Capillas, & Caſtellæ prętor, uulgo Iuſticia maior dicitur.

Dux Naiaræ, Comes de Triuino, Dominus de Hamuſco.

Dux Medinæ cœli, Comes de Puerto.

Dux de Albuquerque, Comes de Ledeſma.

Dux de Arcos, Dominus de Marchena.

Dux de Maqueda, Præpoſitus Granatenſis.

Dux Eſcalonenſis, Marchio de Villena, & de Moya, Comes Sancti Stephani.

Dux de Seſſa, & terræ nouæ, Comes de Cabra.

MARCHIONES.

Marchio Aſturgenſis, Comes Traſtamaracenſis, & ſanctarum Martharum.

Marchio de Aquilar, Comes de Caſtanneda.

Marchio de Zenete.
Marchio de uilla Franca.
Marchio de Pliego & de Feria.
Marchio de Aiamonte, Comes de Benalcacar.
Marchio de Tarifa, & Præpositus Vandalu-
ciæ.
Marchio de Mondeiar, Comes de Tendilla,
Pręfectus, & primus Dux Granatensis.
Marchio Cornarensis Domicellorum præfe-
ctus, uulgo Alcade de los donzeles.
Marchio de los Velez, pręses Murcensis, uul-
go Adelantado.
Marchio de Barlanga.
Marchio de Villa Noua.
Marchio de Cogolludos.
Marchio de Valle.

COMITES.

Comes de Benauente, Dominus de Villalon,
& Portillo.
Comes de Vrenna, dominus de Penna Fiel.
Comes de Osrono, Dominus de Galisteo.
Comes de Paredes.
Comes de Miranda.
Comes Castrensis & Astudilliensis.

Comes

Comes de Monte Agudo.
Comes de Corunna.
Comes de Pliego.
Comes de Aluadeliſte, Dñs de Garrouillas.
Comes de Alcaudete.
Comes de Orgaz, Dominus de ſancta Ollala.
Comes de Ciſuentes, uexillifer Regis.
Comes de Fuenſalida.
Comes Salinarum.
Comes de Ribadeu.
Comes de Monte Regis.
Comes de Luna.
Comes de Lemos.
Comes de Chinchon.
Comes de Ribadauia, Prȩſes Gallitiæ.
Comes de Aquilar.
Comes de Syruela, Dominus de Roa.
Comes de Nieua.
Comes de Oropeſa.
Comes de Saluatera, Dominus de Hempudia
Comes de Onante.
Comes de Buendia.
Comes de Valentia,
Comes de Medellin.
Comes de Gelues.
Comes de Punon roſtro.

Comes

Comes Sancti Stephani
Comes de Palma,
Vicecomes de Balduerna:
Vicecomes de Altamira.

Regnorum Aragoniæ, Nauarræ, Valentiæ, Catelloniæ magnates.

Comeſtabilis Nauarrenſis, Comes de Lerin.
Dux de Luna.
Dux de Cardona, & Comes de Gallada.
Dux de Segorue, Comes de Ampurias
Dux Gandię.
Dux Villæ formoſę.

MARCHIONES.

Marchio de Denia.
Marchio de Helche:
Marchio de Falces:

COMITES:

Comes de Ribagorça.
Comes de Aranda.
Comes de Fuentes.

Comes de Saſtago.
Comes de Belchit.
Comes de Oliua.
Comes de Cocentayna.
Comes de Albaida.
Comes de Almenara.

VICECOMITES.

Vicecomes de Ebol.
Vicecomes de Peralta.
Vicecomes de Bas, & Blanes.
Vicecomes de Gelua.

Portugalliæ magnates & Algarbiorum.

Comeſtabilis, qui nunc eſt infans Lodouicus, Regis frater, ac pręfectus regnorum confinium, qui uulgo Fronteiro maior dicitur, is enim magiſter quoque equitum Rhodienſium eſt.

Dux Brigantiæ.
Dux Colimbrienſis.
Dux Viſeenſis.
Dux Barçelenſis.

MARCHIONES.

Marchio de uilla Real, Comes de Alcontin.
Marchio de Torres nouas.
Marchio de Ferreira, Comes de Tentugal.

COMITES.

Comes de Marialua, & de Loule, Regni præfectus.
Comes de Penella, Regis rationum prępositus siue quæstor ęrarius, uulgo Veador da fazenda.
Comes de Portalęgre Regis œconomus.
Comes de Feira.
Comes de Monsancto.
Comes de Faro.
Comes de Abrantes.
Comes de Vimmioso, Regis rationum præfectus, siue quęstor ærarius.
Comes de Villa noua.
Comes de Linhares.
Comes de Vidigeira nauarchus, uulgo maris Amiraldus.
Comes de Sortellia.
Comes de Castanheira Regis rationum prępositus siue quęstor ærarius.

Comes de Prado.
Comes de Redondo.
Vicecomes de Lyma.
Regni Archithalassus, uulgo terræ Admiraldus.
Baro ab Aluito, Regis rationum præpositus, siue quæstor ærarius.
Rector siue prętor omnium regnorum uulgo Regedor.

Hi Hispaniæ magnates mihi tantum cogniti sunt, puto adhuc alios extra meam notitiam esse quos hic adiũgat, quisquis eos me melius nouerit. Quorum prouentus uiritim non exprimo. Id enim curiosus lector apud Luciũ Marinęum Siculum requirat, qui rem non omnino infeliciter tẽtauit. Ego autẽ perspiciens eum quibusdam istorum Principum plus, aliis minus diuitiarum, quam possident, tribuere, & sciẽs quam difficile sit alienas facultates ad unguem enumerare, uolui potius silere, quam rem non satis appensam euulgare. Id etiam ueritus iisdem ipsis principibus non satis placitum iri huius rei singularem propalationem. Inter quos autẽ (nomina sileo) aliquot sunt ut uerissimum est, centum, octoginta, septuaginta, sexagintaq; millia ducatorum aureorũ an-

nue posidētes. Non pauci quinquaginta, quadraginta, triginta. Multi uiginti, quindecim, decemq;. Cæteri omnes hac summa inferiores, ad minimum trium millium redditus habent. Sic ut sine mendacio asserere quis possit, Hispaniæ magnatum annuos prouentus uigesies centena millia ducatorum attingere, uel ultra.

Sunt præterea in Hispania non pauci nobiles titulis, uel dignitatibus obscuri, decem, quindecim millia ducatorum annue habētes, estque aliorum ingens numerus, qui a millibus ad decem millia ducatorum usque annue possident.

Sunt etiam Reguli, quos pastores Hispani uocant, triginta, quadraginta, millia ouiū, & magnam boum, equorum, mulorumq; multitudinem possidentes, quorū familiæ amplissimæ sunt. Ex quo apparet non frustra dictum in Hispania talentari pretio arietes admissarios emi, asinos quoque admissarios & asinas ad fœturam xl. sestertijs.

Ornatur etiā Hispania maximo sanctorum numero, quorum Martyrum tantum indicem hic scribere nobis non indignum uisum est, cæteros propter prolixitatem omittimus.

Sanctus

HISPANIA.

Sanctus

Vincentius.
Laurentius.
Victor.
Fronto.
Istitius.
Apodonius.
Linxius.
Successus.
Faustus.
Martianus.
Vrbanus.
Publius.
Matutinus.
Cassianus.
Foelix.
Ianuarius.
Primitius.
Quintilianus.
Enotus.
Cecilianus.
Frontonius.
Optatus.
Seruandus.
Germanus.
Facundus
Primitius fratres.

Dij San

Sanctus
- Fœlix
- Cericus.
- Anastasius.
- Faustus. 2
- Ianuarius 2.
- Martialis.
- Speratus.
- Natalius.
- Cerinius.
- Beturius.
- Fœlix 3.
- Aquilinus.
- Lætarius.
- Ianuarius 3.
- Florentius.
- Fructuosus.
- Augurius.
- Eulogius.
- Claudius.
- Lupercus.
- Victoricus.
- Enutherius.
- Cleodonius.
- Eugenius primus Archiepiscopus. Toletanus.
- Zoilus.

Sancta

Sancta
- Eugratia.
- Leocadia.
- Eulalia.
- Christeta
- Sabina sorores S. Vincentij.
- Iulitta, mater S. Cerici.
- Digna.
- Generosia.
- Bessa.
- Donata.
- Secunda.
- Eurosia martyr & uirgo.
- Centolla.
- Helena.
- Nunilonia
- Alodia sorores.

Hi omnes Christi martyres, ut ex eorum uitis apparet, fuerunt. Est autem aliorum ingens copia, quam ne lectoribus tædio simus, præter mittendam duximus.

Quibus uiris doctrina preclaris Hispania quoque fulget, accipe.

Fronto Præsul & Martyr.
Fulgentius Presul & Martyr.

Auden.

Audentius Pręsul.

Ioannes Pręsul.

Sanctus Isidorus Archiepiscopus Hispalēsis.

Sanctus Leander Archiepiscopus Hispalensis.

Colimpius Præsul.

Pacianus Barchinonensis Episcopus.

Paulinus Præsul.

Sanctus Victor Præsul.

Vilerius Præsul.

Antonius Præsul.

Sanctus Vincentius Martyr.

Zoilus Martyr.

Sanctus Dominicus Calaguritanus, ordinis prędicatorum autor.

Matorianus uir pręclare doctus.

Auitus presbyter.

Sanctus Illefonsus Archiepiscopus Toletanus

Sanctus Iulianus Archiepiscopus Toletanus, cuius meminit Magister sententiarum lib. 4.

Sanctus Antonius Vlyssipponēsis, qui Paduanus dicitur.

Paulus Episcopus Burgensis uir præclare doctus, & Iudæus natiōe, sponteq; Christianus factus, scripsit non pauca Theologica nec indocta.

Tostatus Episcopus Ebulensis, scripsit in no-

uum

uum, & uetus instrumentum.

Rabbi Abenezra doctissimus Iudæus, magnus Theologus.

Rabbi Moyses Iudæus Theologus & Medicus insignis.

Rabbi Dauid Chimhi, insignis Theologus.

Moyses Cordubensis Theologus Iudæus.

Rabbi Camora Theologus.

Hugo de Folieto.

Arnoldus de Villa noua, Raimũdi Luli præ
Raimundus Lulus. (ceptor.

Aquilius Seuerus.

Gualterus.

Ioannes Toletanus.

Iouentius Cardinalis.

Vincentius Monachus.

Duo fratres Coroneles, insignes Theologi.

Sepulueda Theologus insignis.

Franciscus Ximenius, Cardinalis qui Academiam Complutensem instituit.

Sotion Philosophus Peripateticus.

Auicenna medicus præclarus & philosophus.

Auerrois quoque medicus & philosophus.

Rasis Almançor.

Melalac medicus Astrologus.

Habramus Astrologus.

Albũma

Albumazar Aſtrologus.

Cacutus Iudæus Luſitanus magnus Aſtrologus.

Fortunius Gratianus iuriſconſultus, cuius opera rara, ſed abſolute ſcripta extant.

Alfonſus Rex Caſtellæ, huius nominis decimus, Romanorũq; Imperator, magnus Aſtrologus.

Henricus Infans Portugalliæ Mathematicus, inſignis, qui primo nouas terras ſuo ſtudio & induſtria reperit.

Seneca Orator magnus, & Philoſophus ſtoicus.

Anneus Gallion Seneca, Senecæ frater.

Lucius Anneus Seneca Tragicus, Annei Gallionis Senecę filius, Senecæq; oratoris nepos.

Columella.

Dexter.

Theodoſius Cæſarienſis.

Iulius Phiginius.

Portius Latro, Orator inſignis.

Lentus Cornelius, præfectus Cæſaris.

Paulus Oroſius.

Quintilianus Orator inſignis.

Pomponius Mela.

Iuſtinus hiſtoricus.

Lucius Latianus Orator.
Seuerius.
Silius Italicus. (cus.
Henricus Marchio de Villena magnus magi-
Ioannes Ludouicus Viues Valētinus orator.
Damasus Pontifex maximus, insignis poeta.
Aurelius Prudentius Poeta.
Iuuencus Poeta.
Arator Poeta.
Sedulius Poeta.
M. Anneus Lucanus, L. Annei Melæ filius,
qui Mela frater Senecæ & Gallionis fuit.
M. Valerius Martialis.
Sextilius Hæna poeta.
Ruffus Festus Anienus Poeta.
Dec. Iunius Iuuenalis, oriundus ex Aquino
Volscorum.
Henricus Caiadus Poeta Lusitanus & Mene-
sius, de quibus Erasmus in suo Ciceroniano
meminit.
Laurentius a Caçeres Lusitanus, Poeta & uir
non uulgariter eruditus.
Ioannes de Mena poeta. (cus insignis.
C. Iulius Higinius Augusti libertus Grāmati-
Antonius Nebrissensis eximius Grammaticus
& uariæ eruditionis uir, ut Erasmus in suo Ci
ceroniano testatur.

Hi omnes Hiſpani fuere, ex quo apparet noſtrates non tam infœliciter diſcere, nec uerboſitate & ſimulatione ſapientiam oſtentare, uel tam multis nominibus & cõſuetudinibus barbariem colere, quam Munſterus in ſuo nouo Ptolemæo, ubi Hiſpanorum & Gallorum comparationem induxit, prædicat. puto eum cũ Baſileę profiteatur, Gallis, ad quos reliqua Baſilea ſpectat, excepta tertia ferme parte, quæ ſecũdum Rhenum Germaniæ adhęret, potius q̃ Hiſpanis abblãdiri uoluiſſe. quamobrem ut doceat ita eſſe, quod dicit, opus eſt, ut nobis depromat uel unum Senecam, Quintilianum, Portium Latronem, Auiçennam, Lucanum, Prudentium, Iuſtinum, Columellã, Oroſium, Melam, Silium, Martialem, Iuuenalem, & alios iſtis ſimiles, & tum damnet Hiſpanicam indolem, eamq́ Gallicis, & Germanicis ingenijs poſtponat. quod ſi nec Germani, nec Galli iſtos, quos ſupra recitaui, uiros adęquent (Eraſmum & Budęum excipio) quid eſt, quod conuicium noſtrę genti de ſtupore faciat? Fateor aliud ſęculum, alio florẽtius, nec nunc eſſe laudem eam eruditionis quę olim Hiſpanię fuit, non tamen bruta eſt illa terra, quę talia ingenia produxit, nec quia aliquãdiu talia non produxit

duxit, in omne ęuũ effœta habenda est. Quod
si nunc non tot chartas oblinũt Hispani, quot
nonnulli faciunt, nec edendis alienis libris pla
gium committunt, nihilo deteriores illis, qui
se furtis librorum uenditant, existimãdi sunt.
Edunt fortasse Hispani pauca, sed edunt sua,
nec falsarij hac in parte, nec fures. estq; nobis
ista modesta scribendi ratio cum Italis coĩs.
Non incesso ullam gentem, quorundam uicia
tantum attingo, & qui de uitijs suis, genti suæ
gloriam, alijs nationibus probrum concinnãt.
Habuit hac tempestate Gallia Budęum & Fa
brum Stapulensem, & alios uiros doctos, sed
habuit. Cõuixerunt etiã istis nonnulli Hispani
illorũ eruditione non plane inferiores, quorũ
nomina cum cognita sint, prætereo. Habuit
quocq; Germania Erasmũ, sed habuit, habuit
Longolium, ambos Bathauos, quam prouin
ciam nonnulli nec in Germania nec in Gallia
constituunt. Sed sit Germanię, uel Gallię, Fue
runt isti uiri ornamenta incomparabilia sua-
rum gentium, sed fuerunt, ita nobis quoque
Quintiliani, Senecæ, alijque innumeri fuere,
Pręteriti temporis est, quod utrobiq; pro glo-
ria iactatur, nisi nobis allegẽt Philippum Me
lanchthonem, columẽ Germaniæ. Fateor eum

Longolius ut ex quadam epistola Erasmi ad hunc nostrum Damianum a Goes apparet, purus, putus Hollãdus est Schonouiæ natus.

hoc

hoc tempore cum illis antiquis Hiſpanis in harenam deſcendere potuiſſe, ſi ſe Theologię, ac fidei negocijs nõ implicuiſſet. quibus dum incumbit, contabeſcunt ſtudia illa, ob quæ noſtro ęuo inclaruit. Nec defuiſſent Hiſpanię ab hinc annis plus mille pręclara illa ingenia, quę ſemper enutrire ſolita fuit illa ꝓuincia, ſi a Gothis, Alanis, Saraceniſq; incultis hominibus, ab omniq; genere diſciplinarum abhorrentibus, non fuiſſet tam diu occupata. nunc uero hac barbarie utcunque expulſa, non dubitet Munſterus, quin Hiſpani poſt hac, ad laudem eruditionis non ſegni greſſu ſint progreſſuri.

Strenui Duces, quibus Hiſpania quoque ornatur.

Veriatus Luſitanorum dux, cuius facinora, Romanorum hiſtoriæ late prædicant.

Rex Pelaius, qui ob uitę ſanctitatẽ Dei miles uocabatur, is enim Hiſpaniã Cantabricam a Maurorum incurſionibus immunem fecit, eoſq; ex regno Leonis, ciuitate accepta, expulit

Rodericus Diaz de Biuar cognomento Cid, qui bonam partem Hiſpaniarum ex tyrannide Maurorum liberauit, cuius nomen inter

Mau

Mauros terribile, & magnę uenerationis fuit.

Ferdinandus Gonçaluez, Comes Castellæ, eius quę nunc regnum est, & antiqua Castella uocatur, in cuius historia late patet, quantæ uirtutis uir fuerit.

Alfonsus primus Rex Lusitanię, qui ex toto ferme regno Mauros expulit.

Ioannes huius nominis primus, Rex Lusitaniæ, qui cum inops & abiectus esset, propria arte & uirtute, Castellanis, maioreq; parte Lusitanorum etiã reluctante, totum regnum sibi uendicauit.

Comes Nonius Aluarez Pereira Lusitanus, qui Regis istius temporibus uixit, cuius insignia gesta historię nostrę late prędicãt, uir sane magnanimus, & supra hominũ uires in bello strennuus, ex quo duces Brigantię originem suam ducunt.

Gonçallus Ferdinãdus Cordubẽsis, qui regnum Neapolitanum nostris temporibus edomuit, idq; sub imperiũ Hispaniarum redegit.

Eduardus Pachecus uir Lusitanus, qui aduersus Regis Calecutij potentiam prolixum cruentumq; bellum sustinuit, in quo diuersas, & incredibiles uictorias obtinens, ipsum Regem fuga salutem petere coegit.

D. Fran

D. Fr̃aciſcus ab Almeida Luſitanus, qui ingenti claſſe Babyloniæ Sultani, atq; multorum Indiæ orientalis Regũ deuicta, Turcas ex ipſa India expulit, cuius Ludouicus Ro. in ſuo itinerario amplam facit mentionem.

Alfonſus de Albuquerque Luſitanus, qui ferme totam Orientalem Indiã ſub imperium noſtrum reduxit.

Ferdinandus Corteſius, Marchio de Valle, qui in Indijs occidentalibus magnam Temyſtitam ciuitatem & regnum, non ſine incredibili admiratione Regno Caſtellæ edomuit.

Franciſcus Piçarrus, qui in ipſis Indijs occidentalibus Imperatorem Atabalipam deuicit, & ſupplicio tradidit. eiuſq; ditiones atq; aliorum principum, ſub Caſtellæ imperium redegit.

Antonius a Sylueira Luſitanus, qui poſtremo apud Dium Turcas ex India orientali iterum profligauit, & magnum Cambaiæ regnum Luſitanis ſubiecit.

Habuit, & habet Hiſpania alios præclaros Duces, quos prætermitto, & hos tantum, qui uirtute cum Cæſare & Alexandro certare poſſint, pono.

Hiſpanię

pa
tu
ca
at
cı

HISPANIAE Imperatores.

Traianus.
Adrianus.
Theodosius Magnus.
Alfonsus huius nominis decimus, Rex Castellæ. & alij quos omitto.

PONTIFICES Hispani.

Damasus historicus scriptor, & poeta.
Ioannes xxi. medicus insignis, Lusitanus.
Benedictus xiij. doctissimus uir.
Calixtus iij. iuris prudentię peritissimus.
Alexander Sextus.

Vernacula, quæ nostra tempestate, ex Hispania in Galliam, & alias prouincias adferuntur, hæc sunt, nec scitu indigna, præter nō pauca, quę cum in ipsa prouincia his temporibus absumantur, utputa frumentum, argentum, cuprum, plumbum, glastum, rubia tinctorum

sipium, & multa alia, uel quod magni momenti non sint, in ipso catalogo referre uoluimus.

Vehuntur nauigio Brugas ciuitatem Galliæ Belgicæ singulis annis quadraginta millia lanę sarcinarum, quas saquas uocant, quarum unaquæq; ut minimum precium uiginti ducatorum aureorum uel æquat, uel superat.

In Italiam quoque ac in alias Gallię ciuitates, uiginti ferme millia sarcinarum uehuntur, quarum quę in Italia consumuntur, quod selectioris lanæ sint, quadraginta, quinquaginta ducatis aureis singulæ uenduntur.

Sericum, & panni serici, quæ tam in Galliam, quam in Italiam, Angliam, aliasq; prouincias euehuntur, precio innumerabili constant.

Deferuntur etiam ut summatim dicam, ex Hispania in Galliam Belgicã, & alias prouincias uina multorum generum.

Oleum

Saccarum.

Cera.

Mel.

Oriza.

Crocum.

Vuæ passæ.

Ficus

Ficus paſſæ
Sal
Alumen
Murex, ſiue purpura
Coccum
Smegma, ſiue ſapo
Mala medica, ſiue aurea.
Mala Citria
Mala Granata, ſiue punica.
Cydonites, ſiue (ut barbare dicitur) codignatum
Oliuæ conditæ
Limones
Cappare
Pruna paſſa
Amygdala
Pinei
Caſtaneæ
Glycyrrhiza
Aniſum
Caruis
Anethum
Cuminum
Corianon ſiue Coriandrum
Thynni ſaliti
Balenæ ſalitę, atque earundem

oleum.
Suberum codex.
Gallæ.
Bacca laurina.
Hyacinthi.
Gagates.
Hiaſpis. Alabaſtrum.
Corallum.
Coria hircina.
Spartum.
Pelles multorum animalium, ad ueſtes ſuffulciendas.
Aurum.
Ferrum.
Calybs.
Stannum.
Minium.
Argentum uiuum.
Fructus quoq; diuerſorum generum, ſaccaro conditi.

Ex hoc chariſsime Nanni, uidere eſt Hiſpaniæ fertilitatem, quam hiſce uerbis Munſterus ad Galliæ comparationem ita deſcribit, qua in re facit, ut ſuſpecti iudices, inuidia, uel muneribus, uel odio obcęcati, ſoliti facere ſunt qui uera cum intelligant, falſa tamen pronun-

ciant

ciant, dum inquit in suo Ptolemęo, ut eius uerba referam, Mercatores ex Hispania, in Galliã deferunt sericum, & omnis generis pannos, lanas, crocum, saccarum, orizã, oleum, alumẽ, grana tinctorum, &c. Ex gallia in Hispaniam, frumentum, lineas telas, filum, pastel, libros, & minutiora alia mercimonia plurima, ut gladios, specula, acus. Concedamus Galliam mittere frumentum. (quanquã id raro contingat) cum potius id Germanię orientali debeatur, cuius frumentũ nauibus Bathauorum ad litoralem Hispaniã, eamq; oceano attiguam subuehitur, hi enim inuectitia annona ab hinc annis XXV. plus minus usi sunt. Ad mediterranea Hispaniæ exoticum frumentum non peruenit, certe pro singulis culeis ex Gallia, singulæ Holcades frumento onustæ ex Hollandia appulerunt. Tamen demus hoc Munstero, ut uera sint, quæ dicit, quid an nõ ex ipsius uerbis apparet, Hispaniam Galliæ plus impertire, quam Galliã Hispaniæ? Miror autem, cur dum agrorum fertilitatem utriusq; prouincię, inter se cõfert, asseuerat Hispaniam, uini, frumẽti, & carnium copia a Gallia uinci. Vbi (ut de hac Gallię ubertate disceptemus) auditum est, aut uisum, ex Gallia, in Hispaniam

uinum deportatum esse: nisi forte ad confinia
Cantabrię, & id raro, quippe cum ij magis am
plectuntur Hispanicum, etiam dilutum, quam
Gallicum merum. Prodeat nunc Gallia Bel-
gica, ac Anglia simul cum Noruegia, Da-
cia, Suetia, Moschouia, Rusia, Liuonia, Litua
nia, Prusia, ac tota orientalis Germania, nec
non Hollandia, & testentur quid uini Hispa-
nici in ipsarum finibus absumatur. Deinde si
iam ex Gallia, in Hispaniam frumentum, ut
uult Munsterus, inuehitur, id nō ex natiua ma
lignitate soli, sed ex aspectu, ut aiunt, astrorum
accidit, quæ hostiliter ab anno M.D.XVI ad
huncusq; diem, morbis, cædibus, calamitati-
bus, prouinciā afflixerunt, alioqui fertilis est
Hispania, ut testatum antiqui scriptores reli-
querunt. Et ubi hæc sæuities syderum mitiga
ta fuerit, petent a nobis Galli frumentum, ut
antea soliti fuerunt facere. Hoc credo ignoras-
se Mūsterum, Gallos a nostris crebrius, quam
nos ab ipsis olim frumentū expetisse. Nec hoc
tempore peregrino frumento indigeremus, si
omnes (ut in Gallia, & alijs prouincijs fit) His
paniæ partes quę coli possunt, colerētur, cuius
enim ubertas tanta est, uti maiori anni circulo
mediastini atq; plebei homines, ex syluestri-

bus

bus fructibus, melle, herbisque laute uictitare posſint, quæ res eos parum ad agri culturam propenſos efficit. Accedunt ad hoc nouæ orientalium, occidentaliumq; Indiarum nauigationes, continuum quoq; bellum Africanum, atque Italicum, quę noſtri magis amplectuntur, quam aratri labores, unde euenit non ſolum apud nos agri culturam negligi, ſed etiam metalla, quorum uenis adhuc Hiſpania abundantiſsime ornatur, ex uiſceribus terræ non effodi. Cætera, quæ Gallię ſunt, ueluti lineæ telę, filũ, glaſtum, facile iudicabis an ea tãti ſint, ut cum Hiſpanicis frugibus conferri poſſent, quanquã maior pars telarũ & fili canabacei, quæ in Hiſpaniam apportantur, Bathauię ſolum producat. Quod ad carnes autem ſpectat, uerius ipſa ueritate eſt, non tantum in Galliam ex Hiſpania boues, ſed magna quoq; mulorum copiam educi, equos etiam, ſed furtim, ob Regum edicta. Reliqua autem, quæ ſequuntur, futilia ſunt, indignaq; tanta comparatione. Nec hoc contentus Munſterus, ſtomachum in Hiſpanos euomuit, credo re uera, eũ nonnũquam ab aliquo Hiſpanorum iniuria aliqua laceſsitum fuiſſe, cum ſic in eos uerbis debacchetur. Ait enim, frugalis uitæ Hiſpani, ſicut & Itali

(etiam

(etiam Italos noluit immunes a ſuo temerario iudicio) nec tantum cibi & potus, ut Galli,& Germani abſumentes, niſi ſint inuitati, nã tunc ſe ad ſaturitatem explent edulijs, quia rara eis & maiore auiditate accidunt conuiuia. Elegãs ſcomma,& dignum quod topographijs prouinciarum inſeratur, quaſi Belgarum,& Germanorum conuiuia ſplendida plane, & opipera ſint habenda. ſatis ibi ciborũ & potus, ſed externi homines non de copia conqueri ſolent, ſed de lautitia & elegantia. Sed ſinamus unumquemque patrio more uiuere, atrum panem, ſtipulis, furfuribuſque una piſtis commiſtum, fœtidam cereuiſiam, & aquam, carneſque ſalitas, ter quaterque recoctas, aſſaſque ſibi, ſuiſqꝫ familiaribus adminiſtrare. Quod ſi de numero conuiuiorum diſputandum eſt, uincunt Germani & Galli. Si de magnificentia, ſplendore, lautitia, elegãtia, multis modis Galli & Germani ab Italis & Hiſpanis uincũtur. Cęterum laudes conuiuiorum ſi quæ ſunt, non ab Hiſpanis Hiſpanię, nec a Germanis Germanię uindicãdæ ſunt. ſed id iudicium exteris hominibus committendum eſt, exitus certe & finis conuiuiuiorum honeſtior in Italis & Hiſpanis, quum Germani et Galli eo animo con

uiuia

uiuia aggrediantur, ut uino se adimpleant, resarciantq;, quo feruente animus, sensus, iudicium, ratio, reuerentia, grauitas, sedulitas, prudentia, & alia multa amittuntur, iniuriæ, cædes, luxus, stupra, secretæ locutiones, consiliorum principum, amicorũq; effutitiones, uulnera, plagæ, insidiæ, proditiones, aliaq; infinita perpetrantur. Itali & Hispani contra, sic ad conuiuia se ornant, uti bene saturi, & cibis referti, a mensa discedant. Hic tametsi corporis salus repletione grauetur, animus tamen & ratio, ut accidit in ebrijs, minime leditur. ita fit ut qui uinum intemperanter ingurgitant, animum, conscientiam, corpus, honorem, uitã labe tingant. Qui aũt cibi uoraces sunt, corporis tantum saluti noxij sunt. Istis perpensis iudicet æquus æstimator, penes quos laus istius rei consistere debeat. Nec mihi ideo ista dicta sunt, quod magni esse momenti putem hac in parte, uel uinci, uel uincere, sed quod ferre non potui, Hispanos tanquam famelicos & cœnipetas, nunq̃ nisi de alieno saturos a Munstero describi. Neq; mea dicta a Munstero accipi uolo, ueluti recriminationẽ, sed admonitionẽ, ut cautius posthac & syncerius in suis scriptis agat,

uirum

uirum enim eum bonum ſcio, & aliquo uſu fa miliaritatis mihi cognitum habeo. Nec prætereundũ puto id, quod deinceps idem dicit, cum re non intellecta, multorum etiam ſit opinio, quod duriter & inciuiliter apud Hiſpanos aduenæ excipiãtur, adeo, ut itinere defeſsi, cibum ſibi uicatim quęrere cogantur. Res ſic ſe habet: Olim pandochei Hiſpaniæ, ad quos uiatores tam peregrini, quam incolę diuertere ſolebãt, fures atq; latrones erant, ſicut Germanię, Galię, aliarumq; prouinciarum hodierna die non pauci ſunt, quales ſi non eſſent, non tam ſubito in immenſum diteſcerent. Hæc perpendentes catholici Ferdinandus & Elizabeth Caſtellæ, & Aragoniæ Reges, lege ſanxerũt, ſub magna mulcta, ne quis cauponum, pandocheorumq; quicquam pręter domeſticum ſeruitium, & cibi coquendi operam aduenientibus præberet. Pro equis autem, hordeum, auenam, fœnum, ſtramen tantum uenderet, quarum rerum precium, publica æſtimatione ipſis foribus diuerſoriorum inſcriptum eſt, ita ut barbariſsimus, & ſimplex homo cuiuſcũq; nationis, facile intelligat, quid pro domeſtico ſeruitio, quid pro equorum alimento, ſine aliqua licitatione hoſpiti dandum ſit. Hoſpes pręterea tenetur cum

aduena in forum, & ad propolas procedere, uel aliquem ex suis eo mittere, cuius opera uta tur externus in eduliorum emptione, quae em- pta in diuersorio parantur, parataque ipsis, stra ta mensa apponuntur. sic fit ut discedente ad- uena nihil rixarum oriatur, nihil ei auferatur, nihil extorqueatur, cũ ipsemet cibos sibi emat, sibique ex tabulis diuersorio affixis constet, quid hospiti annumerandum sit. Hęc autem in ci uitatibus, & oppidis tantum fiunt, in pagis & uillis, ubi propolę desunt, licet pandocheis edulia uendere pro arbitrio, cętera ex tabula- rum tessera indicantur. Haec immanitas non tam fera uidetur, quã a Munstero depingi- tur. Deinde si ad humanitatem Italorum Hi- spanorumque respicias, hęc inuenies cum ad eo rum ciuitates ueneris. Amicitia contracta, of- ficium suum unusquisque gratis offeret. quic- quid dignum uisu sit, ostendet. circumspectis, uisisque omnibus, te ipsi in hospitium tuum de ducent. At si quenquam illorum, dum gratus esse cupis, in prandio, uel in coena retinere uo lueris, uix ab eis illud impetrabis, id praeca- uentibus ipsis, ne homini peregrino, & sum- ptui, & molestiae sint. tandem ex uiginti, si tot comites habueris, uix unum aut alterum reti-

nebis, nec id efficies, donec clare intelligant tũ animo, & non ficte eos tibi conuiuas uelle.

Galli contra, & Germani, ut uerum est, & experti sumus, humanissimi in peregrinos sũt. quicquid uisendum in suis ciuitatibus habent, ostendunt, omneque officiũ benigne exhibent. Sed peractis spectaculis, ubi diuersorium repetis, siue frigide, siue ardenter ipsos inuitas, faciles eos habes, nec opus est magna contentione precum, idque laudo, est enim illud ingenuæ cuiusdam & candidæ simplicitatis, nihil fictũ existimare in uerbis inuitatoris. sed sunt nonnulli improbiores, qui se ultro tuæ mensæ ingerunt, idq; magno numero, quos antea nec noueras, nec uideras, ijq; non quia amici sunt, sed se amicos aliquando futuros sperant, pro Pythagorica lege omnia futurorum amicorum cõmunia credunt, homines me hercle non male ad uentrem philosophantes. Postremo in Italia, Hispaniaque, dum templa, arces, armamentaria, ædificia, huiusque generis alia inspexeris, uel a domo amici alicuius tui, apud quem hospitabaris, discesseris, si custodibus, uel operarijs, aut amici famulis, aliquam gratuitam pecuniolam dare coneris, efficies pro amico, ut inimicus abeas. Tanta est eorum

magna-

magnanimitas, ut peregrinis hominibus, gratis officium suum exhibere contendant. Et si aliquando talia munera istis accipere contingat, id ui coacti, & omnino reluctantes faciunt.

At Germaniæ, Galliæue famuli, arcium, armamentariorum, templorumque custodes multo contra, nulla humanitate, nec decore seruato, non tantum non recusant, quod facere non nouerunt, sed antea quam offeras, præbent ipsi manus, sic ut qui sub arcis præfecto meretur, ianitor, custos, pincerna, pistor, lotrix, cocus, omnes demum quotquot sunt, prædam inter se, antequam des, calculis diuidant. Parique modo in familijs amicorum fit, a quibus enim amicis antea quam discedas, omnes famuli inter se computatione, lucrum aduentantis liberalitatis diuidunt. quæ res ita increbuit, ut pro dedecore iam non habeatur. Ad istum modum humanitate, urbanitateque hæ nationes differunt. Nunc iudicet Munsterus, & ferat ipse sententiam, & dum mores gentium scribere conatur, edat ea tantum, quæ ipse uiderit, & certissima habuerit. Mutatur quotidie ciuitates, oppida, mores, uiuendíq; hominum rationes, nec iam Germania

Galliaque tales, quales nobis a Caesare depinguntur, nec tam barbarae sunt, quod idem aestimare licet de caeteris nationibus. Quid enim hoc tempore minus uerum, quod olim uerissimum fuit, mercaturam Germanos ob ferocitatem non exercere, cum hoc tempore nullibi magis Mercurius colatur. Aut eis Solem, Vulcanum, & Lunam deos ascribere, eisdemque ad annum uigesimum usque pubertatem inuiolatam esse. Nonne si quis id dicat, uaniora dixerit, quam si quis etiam num Druides adhuc apud Gallos sacrificia administrare, eosque pro uictimis uel alios homines, uel seipsos immolare, aut Lusitanos lineis thoracibus in bello uti, aut ex intestinis captiuorū hominum, futura praedicere, uel hordeaceum uinum bibere, & pro oleo butyrum in conuiuijs consanguineorum usurpare. cum haec omnia iam euanuerint, & alia uiuendi ratio introducta sit. Demum si Munsterus nouos nostri temporis hominum mores describere uelit, inuisat prouincias ut ipsi fecimus, ac tunc ea quę experiētia uiderit, scribat. quod si fecisset, non oleo carere Baleares dixisset, non Hispaniam sterilem, non eius incolas immanes, atque in disserendo rudes, non Nerium

promon

promontorium Celticum uocasset, & in Algarbe, cũ in Galitia sit, pronunciasset, nec multa alia uana quæ prætermitto, suo Ptolemæo inseruisset. De his satis, ne uidear incandescere, aut minutias rerum non satis minute tractare. Tamen sciat Munsterus hãc ipsam Hispaniã, de qua nunc loquimur, eandem esse, quam ex omnibus prouincijs Cæsar ab initio quæsturę suæ, semper chariorem & electiorem habuit, in qua nullo tempore, ob hominum magnanimitatem, & militaris disciplinæ industriam, Romani desierunt legiones habere, teste Hirco. Quam etiam Vespasianus tanti fecit, ut ei ius Latij tribuere non formidauerit. Hæc numero deuicta a Romanis, ut Cicero de responsis Aruspicum asserit, nunquam fuit, Sed pietate, & religione, quam Romani tunc temporis sibi soli tribuebant. Huic ut cederet terra Cretensis, Iouis incunabulis elata, Plinius Iunior in suo panegyrico uoluit. cuius inter alia, hæc uerba sunt. Adde tot egregias ciuitates, adde culta incultaq; omnia, uel fructibus plena, uel gregibus, adde auriferorũ opes fluminum, adde radiantium metalla gemmarum. Scio fabulas poetarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuisse miracula.

quæ dũ ſint uera, ſint ſingula, nec iam excutio
ueritatem, ſint ut ſcribitur Gargara prouentu
læta tritici, Meuania memoretur armento, Cã
pania cenſeatur monte Gargano, Lydia præ-
dicetur amne pactolo, dũ Hiſpaniæ uni quid
quid laudatur aſſurgat. Hęc duriſſimos mili
tes, hęc expertiſſimos duces, hęc facũdiſsimos
oratores, hęc clariſſimos uates parit, hęc iudi-
cum mater, hęc principum eſt, hęc Traianum
illum, hęc deinceps Hadrianum miſit imperio.
Huic te debet imperium, cedat his terris terra
Cretenſis, parui Iouis gloriata cunabulis. De
hac etiam maxima ductus admiratione Bu-
dęus lib. 4. de Aſſe, cum multorum antiquo-
rum autoritates in mediũ attuliſſet, iſta loqui-
tur, Ingentia ſunt hęc teſtimonia de opulentia
Hiſpanię. Vlterius ait. Multa adnotauimus,
quę fide caritura ſunt, ut opinor, præſertim a-
pud eos, qui omnia & pręterita, & futura præ
ſentis temporis modulis metiuntur. Infinita
enim ſunt, quę hic de laudibus Hiſpaniæ ſcri-
bere potuiſſem, niſi timerem lectori moleſtam
fore lectionis prolixitatẽ. Quod ſi quis latius
intelligere cupiuerit, legat id quod Poſidonius
Polybius, Strabo, Trogus Pompeius, Iuſti-
nus, Solinus, uterque Plinius, Pomponius Me-
la

la, Stephanus de Vrbibus, Philoſtratus, Dio dorus Siculus, Martianus Capella, Cęlius de antiquitatibus, atq; Budęus teſtatũ de Hiſpa- nia reliquerunt, apud quos & alios nonnullos tales ipſius Hiſpanię laudes reperiet, ut facile iudicaturus ſit nos de hac re plura uera q; dice re potuiſſe, quod & feciſſemus, niſi obiectiones nimij in patriã amoris, a maleuolis & infeſtis hominibus timuiſſemus.

Aduectitia, quę ex Aſia, Africa, noua q; terra in Hiſpaniam aduehuntur, ac inde per totam Europam.

Primum in Caſtellam.

Ex nouis, uel occidentalibus Indijs Hi- ſpalim magna uis auri deportatur.

Argentum.
Aurea uaſa & argentea mira dexteri tate operata.
Vniones.
Margaritæ.
Smaragdi.
Cyanos, uulgo Turquinę
Caſia.
Guaiacum lignum.

Dacty

Dactyli.

Indidem ex insulis Canariæ, saccarum, coria bubula, & hircina, psitaci, atque uestes pennis auium miro artificio contextę, & alia admiratione digna.

Aduectitia quæ ex Asia, Africa, & Brisilia in Portugalliam aduehuntur, ac inde per totam Europam.

Singulis annis ex Nigritarum regnis deducuntur Vlyssiponem x. xij. millia mancipiorum, prętet alia ex Mauritania, India, Brisiliaq; aduecta, quę singula passim decem, xx. xl. l. aureis ducatis uenduntur.

Prętcrea ex Nigritarum prouincia apportatur magna auri copia.

Gosipium.

Ebur, ex eodemq; uasa non ineleganter exculpta, atq; imagines.

Hebanum.

Mala Getulica, uulgo paradisi grana, seu mala geta.

Coria boum, hircorumq;.

Panni mira arte ex palmarum folijs contexti, necnon ex Gosipio.

Piper longum.
Oriza.
Zibelli (ut uocant) musiones uel feles.
Dactyli palmarum.
Ex Brisilia, lignum quod Brisil uocatur, & uestes auium pennis contextae, ac lecti pensiles, ex Gosipio, instar retium connodati, & saccarum optimum.

Ex India Orientali, & Cathaio.

Piperis annue tricies, quadragiesq; centena millia pondo, cuius centum librae uenduntur Vlyssipone xxxiiij. ducatis, supra quartam ducati partẽ, quae summa minimum est, duodecim, aut tredecim, aut quatuordecim centenum millium aureorum ducatorum.
Zingiber.
Muscata miristica, atq; eorum flores.
Cynamomum.
Gariophyllon.
Reubarbarum.
Mirabulani omnium generum.
Casia.
Dactyli Indici, siue Tamarindi, & omnia aromatum genera.

Crocum

Crocum Indicum.
Lignum aloes.
Sandali rubri,& albi.
Lacha.
Hebanum.
Item gemmæ omnium generum preciosissimę.
Vniones.
Vasa aurea & argentea, mira industria facta.
Panni serici,& aurei.
Telæ Gosipinę.
Sericum.
Styrax siue styrace, storax uulgo.
Laserpitium uulgo Belzoi.
Ambar, gris ut uocant.
Muschus.
Nuces Indicæ.

Scutellæ mira arte ex calce cōcharū fictę, quas porcellanas uocant, quarū nonnullę precio l. & lx.& c. ducatorum uenduntur,& alia infinita apportātur, quę ob prolixitatem omitto.

Elephantes quoq; quinq; uel sex tempore Felicis Regis Emanuelis inde allati sunt, quorum dum puer ipsius prudentissimi Regis ab intimis cubiculis essem, treis simul uidi, atque

Rhino-

Rhinocerotem unum, qui omnes regem ipsum equitantem præcedebant. Certamini etiam unius istorum elephantum cum Rhinocerote, interfui, spectaculũ sane admiratione dignum, in quo elephas succubuit. Quem ludum Rex Vlyssippone præbuit Anno (si bene memini) M. D. XV. Vel XVI.

Ex Insulis Madeira Hesperidum Sancti Thomę, principis, atq; alijs magna saccari copia. Glastum quoq;, & gosipium ac frumentum ex his insulis uehitur.

Ex Brisilia, ac Nigritarum prouincia psittacorum, cercopethicorũ, simiarum, aliorumq; miraculorum, ingens turba apportatur.

Hæc sunt quę de fertilitate, opibus, nobilitateq; Hispaniæ, a me Nanni doctissime scire petisti, quę te uolente, iubenteq;, ea lege scripsimus, ut omnibus ius faceremus castigandi, mutandi, augendi, quod mirifice exoptamus, haud ignari plurima esse a nobis omissa, quibus Hispania ornatur, & celebrari possit. Tu interim uiue, & uale, boniq; consule. Louanij xii. Cal. Decembris, Anno M. D. XLI.

ERRATA.

A facie 8. linea 5. pro antiquæ, lege antiqua.
C facie 4. linea 21. pro Ofrono lege Osorno.
Ibidem facie 4. post Marchionem de Falces scribe etiam Marchionem de Lombay.
D facie 8. linea 22 pro Iulio Phiginio, scribe Iulium Higinium.
E facie 2. linea 2. Pro uoluimus, scribe noluimus.

